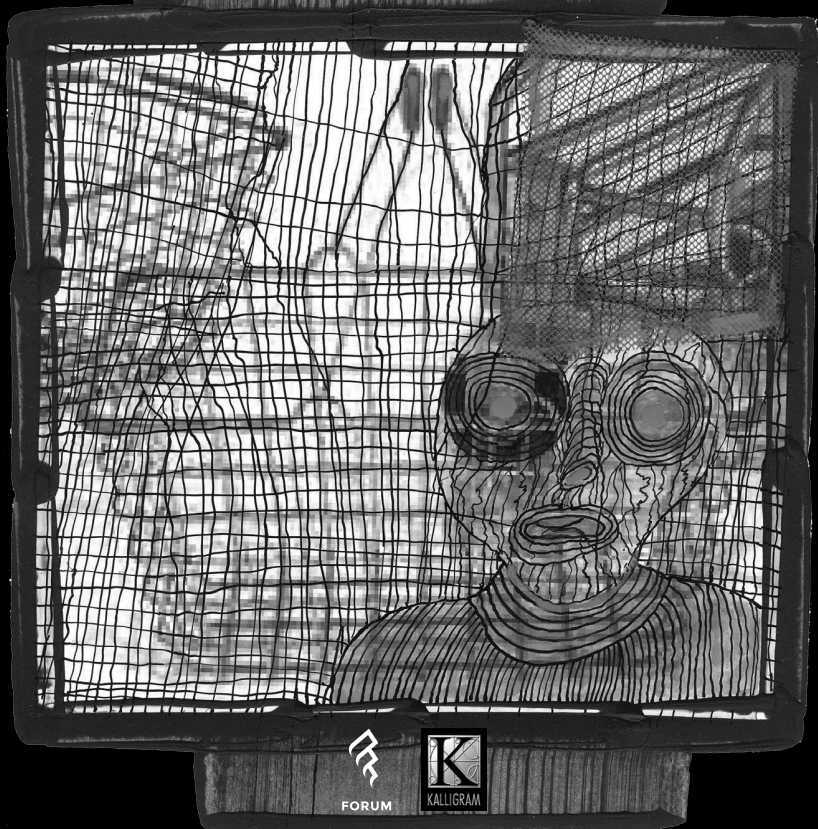

Böndör Pál

VÁSÁRLÁSI
LÁZGÖRBE

FF
FORUM

K
KALLIGRAM

Fogyasztói társadalom, szociális különbségek, a modernizálódás kezdete, a közelmúltat képező 20. század történelmi csomópontjai (ötvenes, hatvanas, hetvenes évek, 1956 és 1968, a kilencvenes évek balkáni történései, az évszázad/évezred mintegy lezárásaként pedig Szerbia bombázása) – nem mondható, hogy Böndör verses elbeszélése csupán a líra ezoterikus szféráiban szörfölne. A reflektált évtizedeket átélő (és túlélő) korosztály létmódját, egzisztenciális lehetőségeit és távlatait nagyon is érintő történések és részletek merülnek fel. A szerző mindezt a titói éra fogyasztói társadalmának kezdeti fázisaitól megjelenő, majd egyre nagyobb teret betöltő, emblematisz termékek, beszédes (sőt gyakran ironikus módon beszédes) nevű használati cikkek felvonultatásával képezi le – az ártatlan nyalókától vagy hulahoppkarikától a rádiózás, a hanglezmez, a tévezés éráján, a jeans-kultúrán, a Beatles- és egyéb ifjonti hevületeken át a gépkocsivásárlás akár kissé mizérikus, kelet-európai változatáig.

A 21. századot megéllőnek „megadatik”, hogy a fejlődés, a modernizálódás jelszavát harsogó 20. század képében a „fejlődés” csődjét is felismerhesse, akár helyben élte meg, akár idegenben. Vállalni az egzisztenciális bizonytalanságot vagy egy biztosnak, stabilabbnak hitt világot (Amerikát) választva megélni a talajtalanság létélményét? Nincs egyértelmű válasz, a szerepek, akár a külföldi ösztöndíjak vagy a szerelmek, felcserélhetőek. Pillanatokra megkaparintott lehetőségek vannak, vagy épp elszalasztott alkalmak kísértenek. Jóval túl az élet delén, bölcsnek tekinthető életévekből szemlélve mindez akár nevetségesnek is mondható.

(Harkai Vass Éva)

Nehezebb a bevásárlókat leállítani,
mint Arturo Uit.
Lehet, hogy veszélyesebbek is
az emberiségre nézve.
Ha van pénzük,
addig nem nyugszanak,
amíg a készlet tart.

*Vettünk jó pálinkát is,
szakította félbe egyikünk a másikat,
töltsél!*

Miközben itt ültünk és ittunk
a nappaliban,
melynek leírásával
adós maradtam,
leparkoltunk,
derék mintha-fivérek,
egy óriási bevásárlóközpont
végeláthatatlan parkolójában,
valószínűleg újabb virtuális vircsaftba¹¹
kezdve. Lélegezzünk mélyet,
nézzünk körül, mielőtt bele-
kezdünk – mibe is? –:

*Mit látunk,
mit nem?*

Például példátlanul
evidenssé vált, hogy

hogyhogy nem,
igencsak, a nagykép
és a luxuscsomagolás ellenére,
folyamatban a művészetek,
ha nem is általános lefegyverzése,¹²
de legalább hatékony hatástalanítása,
habár ez nem a mi gondunk,
inkább a szerzőé, ha van ilyen
ebben a konkrét esetben,
meg úgy egyáltalán.

Olykor persze olybá tűnik,
mintha, majdnem, talán,
szinte, már-már.
Közben nem.
De jó képek, regények
ettől még születnek
rendszeresen.
Némelyik komoly feltűnést kelt,
persze egy szűk rétegről beszélünk,
némelyik semmilyen.
És mégsem. És mégsem. És mégsem.
Ez nem az. Az nem ez.
Majd egyszer leülünk
– mondta, mondtam? –
*beszélgetni a játékról,
a játékoságról
elsősorban, esetleg
a művészetekről is,*

*még akkor is, ha se szépek,
se komolyak nem vagyunk
ehhez a feladathoz.*

Addig is arra figyelj,
míg mélyen belélegzed
a szennyezett levegőt,
hogy hol a piros,
és mit suttog-seppeg füledbe
a bankkártyád.

*Gyerünk vásárolni,
ez a dolgunk, úgy látszik,
a világon, miután
felnőttünk hirtelen,
és mint ilyenek leparkoltunk
a város szélén.*

Az evolúció igencsak tarkabarka
bőrű kígyója a saját farkába harap:
Ez hát a siker, a végcél!
Egy faj, mely mindent
tönkretelhet, elpusztíthat,
visszafordíthatja a dolgok
természetes menetét.
A vég előtt a maradékot
felvásárolja még
mindenesetre, tartaléknak.

Hol beborul, hol kiderül,
a Kessler fivérek maguk is,
egymástól távol szakadva,
egy nagyobbacska,
gömb alakú bevásárlókosárban
téblábolnak. Kezükben
egy kisebb bevásárlókosár:
a nyomorúságaink, múltó örömeink mellé,
ne felejtsek el lencsét, mustárt
és paradicsomot venni,
vakarta meg a fejét az itteni fivér.
Én?

*A paradicsom szót inkább kedvelem,
mint magát a paradicsomot,
mondta az amerikai fivér.
Én imádom, válaszolta
a megkérdőjelezett én.¹³*

Álljunk meg itt, a kütyükkel teli polcnál.
Kettőn áll a vásár: ketten vagyok.
Ő és én. Te nem. Ez már akkor is
egy történet lesz, ha nem történik semmi:
Üres kézzel távoznak
és tapasztalatokkal gazdagabban.
Vagy egyes számban: egyre csak távozom,
távolodom. Magányomban is
kezdek egy kisebb csődület lenni.
Bagázs.

Nincsen kizárva, hogy az egésznek
tényleg még szerzője is van. Jó vicc.
Nem vicc. Evidenciában tartom
– vagy tartja? – a lehetőségeket:
ma nem vásárolunk semmit,
már így is jól bevásároltunk.

Az üzletpólós, a marketinges,
az üzletinges, a marketpólós,
esetleg a szerző is,¹⁴ meg a tájékozatlan
járókelők. *Telt ház van!*

Kiderülhet persze, hogy a szerző
nem is ember, hanem egy állapot,
ha igen, ha nem – haha –:
az evidencia mértékegysége
– miért is ne? –
a watt, volt, amper,
celsius, fahrenheit, kelvin,
hertz, ohm, newton,
farad, pascal mintájára
lehetne a tandori – tradoni? –,
az elbizonytalanodás ezen szerző.
Négy tandorinyira evidens,
hogy hét ezenszerzőnyire elbizonytalanodott
az egyik Kessler fivér.
A másik, a megkérdőjelezett fivér
pedig rágyújt,
és pálinkát tölt. Igyekszik nem arra gondolni,

hogy sok helyütt már fogytán vannak
az ivóvízkészletek.

Az utca zaja felér egészen
a negyedik emeletig,
szennyezi¹⁵ még a mondatainkat is,
melyekkel amúgy is bajok vannak.

Köszönöm, hogy szót kaptam!
Nem látok itt senkit, aki szót adhatna valakinek,
a szerzőt kivéve, aki éppen máshova figyel.
Az amerikai álom rémálomnak indult.
Ez volt alighanem a szerencsém.
Állandóan megsérültem, műteni kellett
kétszer is. Az angoltudásom sem volt olyan jó,
hogy az a szellemes fickó lehessen,
akinek hittem magam. Ezért is
ritkán mentem bulikba, meg azért is,
mert Jane, aki
már az első hetekben a fiújának nézett ki,
sem volt egy bulizós típus. Maradt a tanulás.
Meglepően jól ment minden, a nemzedékem
legjobb tanulója lettem. A sportolói ösztöndíj
ugyan elúszott, de az egyetem, a tanárain
találtak megoldást. Mintha mindenki
nekem szurkolt volna, hogy diplomázzak le.
Egy jó nevű gyógyszergyártónál várt az állás.
Közel ötven évet dolgoztam le ott,
egyre feljebb kerülve a ranglétrán.

*Ennek is megvolt persze az ára,
egy üvegbúrába kerültem,
mely védett is, de izolált is.
Mikor az amerikai életről kérdeznek
itt nálunk, vagyis nálatok, leginkább vállat vonok,
hiszen én arról nem sokat tudok.*

A madarak nem tudják,
hogy mi éneknek halljuk a jeladásaikat,
az udvarlásaikat.
De mit kezdhetnek a madarak vajon
a mi beszédünkkel, énekünkkel, ricoltozásunkkal?
Alighanem semmit, nem vagyunk
érdekesek nekik.

*Én is köszönöm, hogy szót kaptam!
Most mondhatnám újra, hogy. De inkább nem.
Az öreg ördögöt sem érdekelte,
a szüleimet kivéve, hogy lediplomázok-e.
Kész csoda, hogy végül meglett a diplomám.
Biológiatanár lettem, egy, a városunkhoz
közeli faluban tanítottam. Tíz évig ingáztam.
Két év autóbuszozás után megtapasztaltam,
hogy milyen a vásárlási láz. Gépkocsit akartam!
Garmadával vásároltam az autókkal foglalkozó
szaklapokat. Minden gyártó összes modelljének
fejből fújtam a technikai adatait. Beteg ember voltam.
Nem én voltam az egyedüli, az iskolában
a nagyszünetekben a kollégákkal*

*– annyira-amennyire, de mégiscsak értelmiségiek! –
arról vitáztunk, hogy vajon a BMW vagy a Mercedes
a kifizetődőbb befektetés. Mi voltunk
az első generáció, melynek már jelentősebb része
gépkocsivásárláson törhette a fejét.
Végül vettünk egy használt, kétéves
Fiat 600-ast, melybe alig fértünk bele.*

Ha ennek az irománynak a szerzője
jobban odafigyel,
akkor most beborult volna az ég,
ehelyett kisütött a nap:

*Mikor összeszorult gyomorral
beültem az autóba egy próbaútra,
az első kanyarnál átjárta az egész valómat,
hogy gyűlöllek téged, de magamat sem szeretem.
Haragudtam rád, mert volt merszed elmenni,
haragudtam magamra,
mert az utolsó pillanatban elgyávultam.
Érdekes, hogy soha egy pillanatig sem
irigykedtem rád, a jólét, amibe belecsöppentél,
egy cseppet sem zavart.*

*Én viszont irigykedtem rád,
sohasem találnád ki, leginkább
akkor, amikor hullottak rátok a bombák.
Nem potyogtak azok maguktól,
az én adóm egy része is segítette,*

hogy rakétázzák a szülővárosomat
 és benne téged a családdal.
 Elképzelvelek, ahogy megvető mosollyal
 kémleled az eget, és arra gondolsz,
 hogy a hülyék egy ellenzéki, többnemzetiségű
 várost választottak ki a térképeiken
 fő célpontul, mikor a nacionalizmussal,
 illetve a nacionalista vezetéssel
 akartak leszámolni. Tudtad, hogy hol vagy!
 Tudtad, hogy ki vagy!
 Én ezt sohasem fogom tudni.

Két kiégett pixel az irdatlanul nagy képernyőn.
 Észrevétlen hiba a képen. A mozgóképen?
 Hát... mocorogni még mocorgunk, lépünk is
 erre-arra, ha nagyon muszáj.
 Szándékunk ellenére megmérgeztük a barátságunk
 és egymás életét. Nem halálosan,
 valahol a fájdalomküszöb¹⁶ határán csak. Csak?

olvastam régen egy könyvet,
 mondta a távolba szakadt,
 ahol két öregember hozzánk hasonlóan
 negyven év után találkozik újra,
 és átbeszélgetik az éjszakát.
 Igazából az egyikük beszél csak,
 nem ad a másiknak esélyt,
 hogy megvédje magát.
 Barátság, becsület, megcsalás... ilyesmik.

*Nagyon untam,
fiatal voltam még talán a könyvhöz.
Magyar szerző volt,
én az angol fordítást olvastam.
Valami nőügyről volt szó,
ha jól emlékszem.*

Márai, mondta az itt ragadt,
A gyertyák csonkig égnek.
A mi példánk egészen más,
semmi rosszat nem tettünk,
mégsem jól vette ki magát
ez az egész. Mármint
ami a barátságunkat illeti.
Milyen kávét kérsz?

Kávéztunk, hallgattunk,
féltünk, hogy esetleg
nem kívánatos irányt vesz
a beszélgetésünk.
Elbizonytalanodtunk.

Az asztal lapján a fa leveleinek
az árnyékai táncoltak.
Kezdett kellemetlen lenni
a helyzet.
Végül egy
újabb kis kitérőt tettem
a feszültséget oldani. *Most látom,*

mondtam, hogy mondjak valamit,
ki kell cserélnünk a függönyt.
 Folyvást vásárolni kényszerülünk,
 még a szerelem sem mentesít bennünket
 ez alól, az udvarlás végén
 jeggyűrűt kell venni. Az élet
 költséges állapot.
 Olykor szét-
 esem teljesen, aztán össze-
 rak az idő.

A vendég fivér felállt,
 és azt mondta, kérdezte:
Hol vannak mind a virágok?

*Nem is tudom, virágvak vagyok,
 de nézzed, ott van a vázában
 két rózsza, Rózsza odafigyel ezekre,
 mindig van virág a lakásban.*

*Pete Seeger dalára gondoltam,
 Where have all the flowers gone.
 Pontosabban, Marlene Dietrich
 jutott az eszembe, ahogy a német nyelvű
 verziót énekli. Az a csúcs.
 Sag mir, wo die Blumen sind.*

Dietrich életének utolsó tizenkét évét
 egy párizsi hotel apartmanjában töltötte,

ki sem tette a lábát
onnan egyszer sem.

Látott, megtapasztalt már eleget,
minek is ment volna
az emberek közé? Ez a tizenkét év
nem semmi, mik járhattak az eszében?
Ne misztifikáld a dolgot, egyszerűen
befáradt a huszadik század örültségeibe,
túl közel volt hozzájuk.
Ivott is állítólag keményen.

Ez is egy üzlet, vásárlás volt,
ha jobban belegondolunk.
Vagyonos volt, vett magának
tizenkét év magányt.

Erről még ennyit:
akinek a véres háborúról
elsőként
egy sláger jut az eszébe,
egy cseppnyit csupán,
de háborús áldozatnak számít
maga is.

Tiszta volt a lég, az ég.
A Tarcál-hegység,
Фрышка гора,
közelebb lépett,

úgy tűnt, átkel a Dunán,
bejön a városunkba.

*Egy időben, azt mondtad,
mindent tudtál a gépkocsikról.
Én semmit sem. Három-négy
évenként vettem új autót.
Nem illett, hogy régebbit vezessek.
Vásárláskor arra kellett figyelnem,
hogy ne legyen drágább,
mint a feletteseimé, se olcsóbb,
mint a beosztottjaimé. Eleinte
bazi nagy kocsikat vezettem,
mint mindenki; mostanság,
szintén, mint a többség,
kisebb, praktikusabb
japán gépkocsikkal járok.
A cipővásárlásnál
sokkal inkább odafigyeltem,
tíz párat is felpróbáltam,¹⁷
mielőtt, kissé még mindig
bizonytalanul, a vásárlás
mellett döntöttem.
Holott az Államokban
több időt töltesz a gépkocsiban,
mint amennyit gyalogolsz.*

*Életút melletti bazárok,
ahol minden elképzelhető kapható?*

*Azt hiszem, teljesen hülyék vagyunk,
szakította félbe fivérét
a másik Kessler. Persze, persze,
a cél marad: jobbnak lenni
önmagadnál, de ez a szerepcsere
még nehezebbé tette a dolgunk.*

*Igen is, meg nem is. Jane-t szerettem,
Rózsát is szerettem, valószínűleg
mégsem eléggé, ha otthagytam,
és elmentem Amerikába. Úgy mentem el,
hogy nem volt időm megijedni,
két nap alatt kellett döntenem.
A munkám szenvedélyesen szerettem,
sokszor maradtam éjszaka
a laborban, nem győztem kivárni,
hogyan alakul a kísérlet.
Több világszerte ismert orvosság
létrejöttéhez van nem elhanyagolható közöm.
Lányunkat, Sarát imádtam.
Mégvolt mindenem,
sőt még annál is több, és mégis
átmeneti állapotnak éreztem az egészet,
mintha vendég lennék csupán,
aki egy napon szedi a sátorfáját,
és elmegy... hova is?
A visszahozhatatlan múltba?*

Csendet is lehet valahol
vásárolni bizonyára,
de nem tudni, hogy hol,
nagy a csönd körülötte.
Így hát csak beszélünk,
beszélünk,
beszélünk,
beszélünk.

*Beszélünk? Máris mondom:
Elmegyek én is, nem tudni, hogy hova,
a nagy semmibe valószínűleg,
és csak egyet bánok: nem bámészkodtam,
méláztam el, képzelődtem, lustálkodtam eleget.
Nem kellett, hogy hajszoljanak,
hajszoltam én saját magam.
A munkám hol szerettem,
hol utáltam, de végeztem becsülettel,
mert elviccelgettünk ma ezzel
– vagy nem is vicceltünk? –,
de tényleg mindig kellett
valamit vásárolni, befizetni, rendbe hozni,
megjavítani... Most, hogy megöregedtem,
a vásárlási lázgörbén, hála istennek,
nincsenek már nagy kilengések.
Igaz, a szerelem, a szex grafikonján is,
sajnos, lefelé mutat a vonal,
de gondoljál csak bele,
vannak szerencsétlenek,
akik ezt is vásárolták!*

